

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Open Access ja tutkimusartikkelien avoin arkistointi Helsingin yliopistossa

Informaatiotutkimuksen yhdistys ITY ry 14.11.2009

Veera Ristikartano, erikoissuunnittelija
Helsingin yliopiston kirjasto Verkkopalvelut

Sisältö

- Open Access pähkinänkuoressa
- Helsingin yliopiston open access -päätös
- Päätöksen toimeenpano
- Mitä tutkijalta edellytetään?
- Kustantajien open access -käytännöt
- Tukipalvelut tutkijoille
- Haasteet

Open Access = avoin saatavuus

- Kenelle tahansa avoin, välitön ja pysyvä pääsy julkaisun kokotekstiin verkossa
  - Yleensä puhuttaessa tieteellisistä tiedosta, erityisesti tutkimusartikkeleista (*peer reviewed*) ja tutkimusdatasta
- Tavoitteena taata tutkimusjulkaisujen saatavuus kiivaasti keskittyvän tiedekustannusalan jatkuvasti kohoavista tilaus- ja lisenssihinnoista huolimatta
  - Lisenssihinnot nousseet 2000-luvulla 5-15% / vuosi
- Internet-ajan vaihtoehto saatavuudeltaan rajoitetuille (tilausmaksullisille, lisensoituille) tieteellisen julkaisemisen kanaville

Miksi Open Access on tärkeää?

- Tutkimuksen saatavuus helpottuu, näkyvyys kasvaa
  - Artikkelien lataukset ja lukeminen lisääntyvät
  - Viittausten ja vaikuttavuuden lisääntyminen -- ?
- Tutkimustulosten verifioiminen helpottuu
  - Erityisesti tutkimusdatan avoimen saatavuuden tarve korostuu
- Demokratisoi tiedon saatavuutta sekä kansallisesti että globaalisti
- Edesauttaa jatkotutkimusta → tiedon kumuloituva luonne
  - Parantaa myös poikkitieteellisen tutkimuksen edellytyksiä

Kansainvälinen kehitys

- Berlin Open Access Declaration 2006
  - Suomen korkeakoulujen rehtorien neuvosto allekirjoittajana
- European University Association 2007

- European Commission ja EU Ministerial Council (2007)
  - Ennakoitu, että EU-komission 8. puiteohjelmassa tutkimustulosten avoin saatavuus olisi rahoituksen edellytyksenä

- Suomen Akatemia suosittelee tutkimustiedon avointa saatavuutta – tiedonhallintasuunnitelma ja sen kustannukset mukaan rahoitusanomukseen

Tutkimusrahoittajien Open Access -velvoitteita

- Rahoittajat haluavat rahoittamalleen tutkimukselle mahdollisimman laajan näkyvyyden
- NIH USA:ssa ja Wellcome Trust Englannissa edellyttävät rahoittamiensa tutkimuksen tulosten avointa saatavuutta
- European Research Council
- CERN
- ICRISAT
- Englannissa, Norjassa, Kanadassa ja Australiassa kansalliset tutkimusrahoittajat
- Tutkimusrahoittajien Open Access -käytäntöjä Sherpa/JULIET -palvelussa <http://www.sherpa.ac.uk/juliet/>

Yliopistotason Open Access -linjauksia

- Harvard *Faculty of Arts and Sciences* ja *Faculty of Law*, MIT, Stanfordin yliopiston käyttäytymistieteellinen tiedekunta, Kansas State University etc.
- Australiassa, Englannissa, Belgiassa, Sveitsissä, Espanjassa ja Portugalissa useat yliopistot
- Fraunhofer Gesellschaft Saksassa, Istituto Superior de Sanita Italiassa, Norwegian Knowledge Center for Health Services etc.

Kaksi tietä avoimeen saatavuuteen

- **Avoin digitaalinen arkisto** (self-archiving, ns. *Green OA*): tutkija tallentaa tilausmaksulliseen tiedejulkaisuun hyväksytyt artikkelinsa ***kopion*** avoimeen digitaaliseen arkistoon
  - Lista avoimista arkistoista OpenDOAR <http://www.opendoar.org/>
- **Avoin julkaiseminen** (Open Access Publishing, sis. ns. *Gold OA*): tutkija julkaisee avointa julkaisukäytäntöä noudattavassa tiedelehdessä, jolloin teksti välittömästi avoimesti saatavilla Esimerkkejä **BioMed Central** ja **Public Library of Science**.
  - Kustantajat kehittävät parhaillaan OA-bisnesmallejaan
  - Lehdestä ja kustantajasta riippuen avoimesta saatavuudesta voidaan periä ns. julkaisumaksu (n. 800 – 3000 €)
  - Lista OA-lehdistä DOAJ <http://www.doaj.org/>

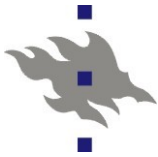
Avoim digitaalinen arkisto – mikä se on?

- Avoin digitaalinen arkisto / julkaisuarkisto (*Open Repository*) on tietokanta, johon tallennetut tutkimusartikkelit ja muut dokumentit ovat avoimesti verkossa luettavissa ja ladattavissa. Esim.
  - Tutkimusartikkelit, julkaisuja täydentävä data
  - Julkaisusarjat
  - Opinnäytteet
- Erilaisia teknisiä ratkaisuja, HY:ssä nyt Dspace
- Olennaista sisällön avoin, rajoittamaton saatavuus ja ideksoitavuus hakukoneilla
- Tallennetut artikkelit saavat pysyvän verkko-osoitteen (esim. Handle)
- Joko tutkimusorganisaation ylläpitämä arkisto (yliopistojen ja tutkimuslaitosten arkistot) tai tieteenalakohtainen yhteisarkisto
  - Esim. [BioMed Central](#), [Arxiv](#)

Helsingin yliopiston Open Access -linjaus

- Rehtori Ilkka Niiniluoto teki koko yliopiston tutkijakuntaa koskevan open access -arkistointipäätöksen toukokuussa 2008 (rehtorin päätös 126/2008)
  - Päätös astuu voimaan vuoden 2010 alussa
- HY edellyttää, että yliopistossa toimivat tutkijat tallentavat kopion tieteellisissä julkaisuissa julkaistuista tutkimusartikkeleistaan yliopiston ylläpitämään avoimeen digitaalinen arkistoon HELDAan
- Päätös koskee KOTA-tiedonkeruovelvoitteen piirissä olevia tutkijoita

Mitä arkistointivelvoite HY:ssä koskee

- 1.1.2010 alkaen julkaistavaksi hyväksytyjä **artikkeleita**
  - Tieteellisessä aikakauslehdessä, sarjajulkaisussa tai konferenssijulkaisussa tai muussa kokoomateoksessa julkaistavia yksittäisiä tieteellisiä artikkeleita
  - Ei koske monografioita

- Yliopiston avoimeen digitaalisen arkistoon HELDAan tutkija voi tallentaa myös muita julkaisujaan, mukaan lukien monografioita (jos kustannussopimus sallii), kirja-arvosteluja, mielipidekirjoituksia jne.

Yliopiston kannustaa tieteen saatavuuteen...

- *...mutta HY ei missään tapauksessa pyri määrittelemään sitä, millä foorumilla sen tutkijoiden tulee julkaista*
- HY kuitenkin suosittelee, että sen tutkijat suosisivat avointa julkaisupolitiikka noudattavia julkaisukanavia
- HELDA-arkistoon tallentamisen ohella mahdollisuus julkaista open access -lehdessä tai tallentaa julkaisu kansainväliseen tieteenalakohtaiseen, avoimeen digitaaliseen arkistoon (esim. fyysikkojen ArXiv)

Mitä HY:ssä toimivalta tutkijalta edellytetään

- Tutkija pyrkii pidättämään itsellään oikeuden avoimeen arkistointiin jo julkaisusopimusta tehdessään
- Tutkija säilyttää (tai hankkii) arkistoon tallennettavan artikkeliversion (formaattisuositus .pdf)
- Tutkija varustaa artikkelitiedoston tarvittavilla metatiedoilla
- Tutkija vastaa julkaisuun sisältyvien mahdollisten kolmansien tahojen oikeuksien hankkimisesta; esim. valokuvat tai graafiset esitykset
- Jos kirjoituksella on useampi kirjoittaja, tallentaminen edellyttää kaikkien lupaa

Artikkelin rekisteröinti ja tallennus tutkimustietojärjestelmään → avoimeen arkistoon

Firefox File Edit View History Bookmarks Tools Window Help

Pure 4 - Publication > (B1, B3, B4, B5) Contribution to journal > (B3, B4, B5) Article

pe 15.36

http://tuhat.halvi.helsinki.fi/admin/editor/dk/atira/pure/api/shared/model/base_uh/publication/editor/contribtojournaleditor.xhtml

Tiedonhaun ja kielentvälisen tiedonhaun morfologiset ongelmat : Lingvistikisten
Publication: (B3, B4, B5) Article

Language: Finnish

- (B1, B3, B4, B5) Contribution to Journal
- Bibliometrics
- Relations
- Translation
- History and comments
- Show

Abstract and keywords

Abstract

Keywords

No keyword associated

Add keyword

Authors

Authors *

Eija Sisko Anneli Airio, Author
Internal person

Edit + -

Library Coordination Office
Organisation: Institution

Placement -

Add person... Add organisation...

Journal

Journal *

Informaatiotutkimus, 1239-3614
Journal: Journal

Change Journal...

Publication year *

2009

Publication date Volume Journal Number Pages (from-to) Number of pages

Fulltext, other documents and links

Dokumenter

There are no associations

Add document...

Links

There are no associations

Add Link...

Digital Object Identifiers

There are no associations

Add Digital Object Identifier...

Request an exception from the Open Access mandate for this publication

Description for requesting an exception from Open Access mandate

Embargo Expiration

Publisher's Copyright

Relations

A notification regarding this submission is sent from Pure to the people you add: eija.airio@helsinki.fi

Workflow

The following users are responsible for approving this submission:

Mikko.Ojanen@helsinki.fi,
eija.airio@helsinki.fi,
elina.san@helsinki.fi,
antti.virrankoski@helsinki.fi,
elina.san@helsinki.fi,
henna.sorvali@helsinki.fi,
katri.larmo@helsinki.fi,
elina.san@helsinki.fi,
Ilkka.Paivalainen@helsinki.fi,
Mikko.Hakalin@helsinki.fi,
anne.kakkonen@helsinki.fi,
timo.j.aalto@helsinki.fi,
elina.san@helsinki.fi,
elina.san@helsinki.fi,
Eeva.Peltonen@helsinki.fi,
mika.holopainen@helsinki.fi,
Anne.Uusitalo@helsinki.fi,
elina.san@helsinki.fi,
Ulla.Neuvonen@helsinki.fi,
tatu.kairi@helsinki.fi

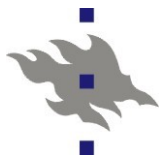
Current workflow step:

Starting workflow

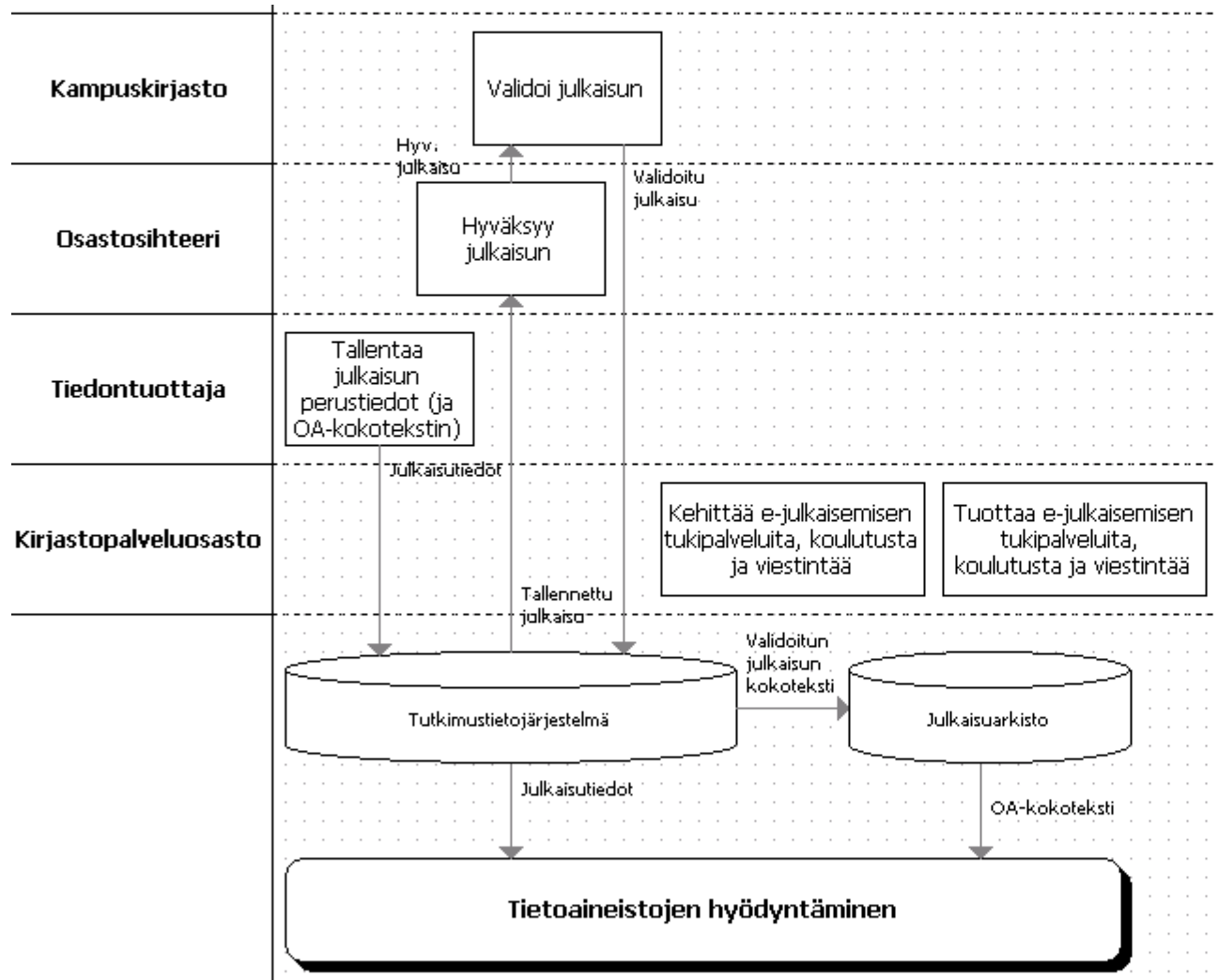
Next workflow step:

Select workflow step...

Save

Tutkimustietojärjestelmästä avoimeen arkistoon

Tekijänoikeuskysymykset

- Artikkelin *kaikki oikeudet omistaa kirjoittaja, ellei ole luovuttanut niitä julkaisusopimuksessa* kustantajalle
  - Kirjallinen julkaisusopimus ei ole itsestäänselvyys
- Helsingin yliopisto edellyttää, että sen tutkijat vastedes pyrkivät *pidättämään itsellään* oikeuden tutkimusartikkeliansa rinnakkaistallennukseen avoimeen arkistoon julkaisusopimuksia tehdessään
  - Yliopisto tarjoaa apua sopimusneuvotteluissa (mm. lisäklauzuulit julkaisusopimukseen, mallikirjepohjat kustantaja kyselyihin, tiedottaminen open access päätöksistä)
  - Yliopisto osallistuu keskitettyihin neuvotteluihin kotimaisten tiedelehtien kustantajien kanssa

Kustantajien arkistointikäytännöt vaihtelevat

- Kustantajan käytäntö tarkistetaan ensin **Sherpa/ROMEO**-palvelusta, johon on koottu tiedekustantajien ja -lehtien julkaisuarkistokäytäntöjä
  - Tiedonkeruu käynnissä kotimaisista tiedelehdistä
- Ellei lehdellä ole valmista arkistointikäytäntöä, lupaa kysytään erikseen kustantajalta
  - mallikirje luvan kysymiseen olemassa, mutta työvaltainen ja hidas tapa
- Ellei julkaisusopimus ota millään tasolla kantaa verkkotallennukseen (eivätkä monet sopimusmallit ota) tai sopimusta ei ole ollenkaan, on tulkittu, että artikkelin voi arkistoida avoimeen arkistoon.

Kustantajien rajoitukset

- Tavoitteena tallentaa kaikki velvoitteen alaiset artikkelit arkistoon lopullisessa muodossaan (ns. kirjoittajan *final draft*)
- Kustantaja voi kuitenkin edellyttää **tietyin version** tallentamista
  - Esim. kustantajan oma versio (lehden ulkoasu) tai *pre print*
  - Versiovaihdokset mahdollisia arkistossa
- Kustantaja voi edellyttää embargo-aikaa, jonka kuluessa artikkelia ei saa julkaista verkossa
  - Tallentaminen arkistoon kuitenkin mahdollista jo aikaisemmin
  - Artikkelisiirto avoimeen tilaan, kun embargo-aika on ohi
- Kustantajan nykyinen julkaisusopimus voi myös kategorisesti kieltää kaiken käytön muualla, myös arkistoinnin avoimesti
  - Vapautus arkistointikäytännöstä pyynnöstä mahdollinen **yksittäisen artikkelin kohdalla** (vrt. Harvard OA Policy)

Kustantajilta selvittävät kysymykset

- Avoin arkistointi julkaisusopimukseen
  - Kirjallisen julkaisusopimuksen tekeminen toivottavaa
  - Tutkija pidättää julkaisu- tai kustannussopimuksessaan oikeuden tallentaa kirjoitus HY:n avoimeen arkistoon HELDAan
- Julkaisuajankohdan määrittely
  - Tallennus arkistoon heti artikkelin julkaisun jälkeen
  - Mahdollinen kustantajan embargo
- Arkistoitava kirjoitusversio
  - Arkistoitava versio kirjoituksen **viimeinen mahdollinen versio**
  - lopullinen julkaistava versio ('as published')
  - tekijän lopullinen vertaisarvioitu käsikirjoitusversio ('final draft')
  - Pre print ('manuscript') mahdollinen, muttei suositeltava

Digitaalista arkistoa ylläpitää HY:n kirjasto

- Ylläpitää ja kehittää helppokäyttöistä digitaalista arkistoa
  - Kehittänyt tallennuslomakkeet ja työnkulut yhteistyössä tutkimustietojärjestelmä-projektin kanssa
- Täydentää tarvittaessa julkaisun metatiedot
- Tarkistaa julkaisun kustantajan arkistointikäytännön
- Auttaa käytännön teknisissä ja juridisissa kysymyksissä
- Hankkii tarvittaessa oikeudellista neuvontaa tutkijoille
- Huolehtii arkiston sisällön pitkäaikaissäilytyskelpoisuudesta ja tarvittaessa julkaisujen teknisten formaattien muutoksesta

Digitaalisen arkiston aineiston käyttöehdot

- Avoin digitaalinen arkisto – sisältö luettavissa, ladattavissa, tulostettavissa missä tahansa
- Käyttö rajoitettu käyttöehdoissa tutkimus- ja opetuskäyttöön, ei kaupalliseen käyttöön
- Käytännössä yliopisto ei voi valvoa käyttöä, mutta tietoon tulleisiin väärinkäytöksiin puututaan
- Tekijänoikeudelliselta kannalta loppukäyttäjä aina vastuussa

Haasteet

- Tutkijakunnan tavoittaminen
- Tutkijoilta edellytettävä 'ennakoiva' asennemuutos
- Julkaisemisen ja kustannusmaailman murros
- Uudet työprosessit ja osaaminen kirjastoissa
- Yliopiston sitoutuminen arkistoinnin seurantaan ja muuhun tieteen avoimen saatavuuden edistäminen
- Loppujen lopuksi resurssikysymys?

Lisätietoja

<http://www.helsinki.fi/openaccess> tai

<http://www.helsinki.fi/ejulkaiseminen> sekä

<http://helda.helsinki.fi>

openaccess-info@helsinki.fi

Helsingin yliopiston kirjasto Verkkopalvelut

veera.ristikartano@helsinki.fi

p. 09-191 21724

(jätä viesti tai soittopyyntö vastaajaan)